

**Νομική συνδρομή για τους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα¹:
Προκλήσεις και εμπόδια
Ιανουάριος 2018**

Από το Σεπτέμβριο του 2015² η Ελλάδα είναι η δεύτερη χώρα υποδοχής προσφύγων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Από το Μάρτιο του 2016, περισσότεροι από 51.000 άνθρωποι είναι εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα (σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε η Ελληνική Κυβέρνηση³). Η πλειοψηφία κατέθεσε αίτημα ασύλου, ενώ άλλοι περιμένουν την εξέταση των αιτημάτων τους για μετεγκατάσταση ή οικογενειακή επανένωση, ώστε να μεταβούν σε άλλα κράτη – μέλη της ΕΕ. Όλοι χρειάζονται νομική βοήθεια που να διασφαλίζει ότι: ακολουθείται η κατάλληλη διαδικασία για τη χορήγηση ασύλου, εντοπίζονται οι ευαλωτότητες, τηρούνται οι προθεσμίες, είναι δίκαιη η διαδικασία, ικανοποιούνται οι βασικές ανάγκες διαβίωσης και τηρούνται τα δικαιώματά τους

Ωστόσο, στην πράξη, η παροχή νομικής συνδρομής είναι αποσπασματική λόγω πολυάριθμων διοικητικών, νομοθετικών και πρακτικών εμποδίων⁴. Συχνότατα οι αιτούντες αναγκάζονται να παρακολουθούν χωρίς βοήθεια ένα περίπλοκο σύστημα ασύλου, χωρίς επαρκή πληροφόρηση, με γλωσσικά εμπόδια βιώνοντας παράλληλα πολλαπλές αντιξοότητες, ενόσω προσπαθούν να ξαναχτίσουν τη ζωή τους στο νέο περιβάλλον και να ασκήσουν το δικαίωμά τους στο άσυλο, στην ασφάλεια, στην ιατρική και υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση και στην απασχόληση. Στις εξελισσόμενες και διαρκώς μεταβαλλόμενες διαδικασίες ασύλου⁵, η νομική συνδρομή είναι απαραίτητη όχι μόνο για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου αυτών καθαυτών, αλλά και για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων που συνδέονται με βασικές ανάγκες. Οι παρατηρήσεις που ακολουθούν αντλούνται από την εμπειρία των οργανώσεων που συνδράμουν τους αιτούντες άσυλο στο πεδίο.

Πιο συγκεκριμένα, η παροχή νομικής βοήθειας είναι ιδιαίτερως απαραίτητη στις παρακάτω διαδικασίες:

- **Καταγραφή των αιτούντων άσυλο από τις αστυνομικές αρχές** (κατά την άφιξή τους στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου): οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται να ενημερώνονται πλήρως⁶ για τα δικαιώματά τους όσο το δυνατό νωρίτερα για να εξασφαλιστεί η δίκαιη και αποτελεσματική εξέταση του αιτήματός τους και η έγκαιρη ταυτοποίηση των ευαλωτοτήτων (για παράδειγμα, περιπτώσεις θυμάτων βασανιστηρίων, σεξουαλικής και σωματικής βίας, ασθενειών ψυχικής υγείας και ανηλικότητας).
- **Αξιολόγηση ευαλωτότητας:** Καθώς η ευαλωτότητα μπορεί να εκτιμηθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, η παροχή νομικής συνδρομής πρέπει να είναι διαθέσιμη στους αιτούντες για να αποκτήσουν πρόσβαση σε πληροφορίες και να λάβουν βοήθεια για την υποστήριξη του αιτήματος ευαλωτότητας (κατάθεση αίτησης, ιατρικών εγγράφων κ.λπ.), καθώς και για την αμφισβήτηση πιθανών αρνητικών προηγούμενων αποφάσεων που αφορούν στη διαπιστώση της ευαλωτότητας⁷.

¹ Εκπροσώπηση από συνήγορο στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου.

² European Stability Initiative, The refugee crisis through statistics, 30.1.2017, σελίδα 13 (διαθέσιμο σε: <http://www.esiweb.org/pdf/ESI%20-%20The%20refugee%20crisis%20through%20statistics%20-%2030%20Jan%202017.pdf>)

³ <https://goo.gl/vrGupP>.

⁴ DRC, Fundamental Rights and the EU Hotspot Approach, October 2017, p. 16 για τις προκλήσεις της παροχής επαρκούς νομικής βοήθειας στη Λέσβο (διαθέσιμο στο: https://drc.ngo/media/4051855/fundamental-rights_web.pdf), International Bar Association, The refugee crisis: Desperation on the Greek islands – ‘There are children everywhere’, 19.12.2017 (διαθέσιμο στο: <https://www.ibanet.org/Article/NewDetail.aspx?ArticleUid=645E83D0-7F4A-4585-B434-71D438538805>).

⁵ Kathimerini, Bid to accelerate migrant asylum applications and returns, 17.12.2017, <http://www.ekathimerini.com/224231/article/ekathimerini/news/bid-to-accelerate-migrant-asylum-applications-andreturns>

⁶ Όπ.π., υποσημ. 4, σελ. 16 για τις ελλείψεις στη διερμηνεία όπως διαπιστώθηκαν από το Δανικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁷ Όπ.π., υποσημ. 2, σελ. 18 για τις καθυστερήσεις της διαδικασίας αξιολόγησης των ευαλωτοτήτων και των συνεπειών

- **Κατάθεση αιτημάτων:** Απαιτείται επίσης νομική συνδρομή για την κατάθεση διαφόρων αιτημάτων ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου, συμπεριλαμβανομένων της πλήρους καταγραφής, των αιτημάτων για τη συνέχιση της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων ασύλου που έχουν «αρχειοθετηθεί» (διακοπή της εξέτασης), των αιτημάτων για την αναγνώριση ευαλωτότητας, των αιτημάτων για την επιτάχυνση της ημερομηνία συνέντευξης κλπ.⁸
- **Συνέντευξη για την εξέταση των ισχυρισμών ασύλου:** η νομική συνδρομή και εκπροσώπηση κατά τη συνέντευξη ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου είναι καίριας σημασίας, γιατί οι αιτούντες έχουν τη μια και μοναδική ευκαιρία να εκθέσουν προφορικά την προσωπική τους ιστορία και να αποδείξουν ότι πληρούν τις τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις για την αναγνώριση των αναγκών διεθνούς προστασίας. Παράλληλα έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν τυχόν ευαλωτότητες που ενδέχεται να μην ανιχνεύθηκαν κατά τα προηγούμενα στάδια της εξέτασης του αιτήματός τους. Επομένως, χρειάζεται να έχουν προετοιμαστεί εκ των προτέρων ώστε να είναι σε θέση να διατυπώσουν το αίτημά τους με ειλικρίνεια και συνέπεια. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης δικαιούνται να παρίστανται με δικηγόρο, που συμβάλλει στη διασφάλιση της νομιμότητας και του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας, μπορεί να απευθύνει επιπρόσθετες ερωτήσεις, και να κάνει τα απαραίτητα σχόλια και παρατηρήσεις, ιδιαίτερα όταν δεν έχουν αποσαφηνιστεί τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης. Επίσης, ο δικηγόρος μπορεί να καταθέσει υπόμνημα ή πρόσθετα έγγραφα, αναλύοντας περαιτέρω το αίτημα ασύλου και προβάλλοντας νομική αιτιολογία που δικαιολογεί την υπαγωγή του ενδιαφερόμενου στο καθεστώς διεθνούς προστασίας. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι η δευτεροβάθμια εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι, κατ' αρχήν, έγγραφη και ότι δεν προβλέπει σε κάθε περίπτωση την προφορική ακρόαση του προσφεύγοντα, πληρότητα του φακέλου και η αρτιότητα της εκπροσώπησης του αιτούμενου άσυλο στον πρώτο βαθμό είναι υψίστης σημασίας.⁹
- **Αιτήματα Δουβλίνου** (οικογενειακή επανένωση και αιτήματα ανάληψης /αποδοχής ευθύνης και επανεξέταση / προσφυγή): η διαδικασία που προβλέπει η σχετική νομοθεσία περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση πολλών κρατών- μελών της ΕΕ, την εφαρμογή περίπλοκων νομικών διατάξεων (που δεν ερμηνεύονται ομοίμορφα από τα αρμόδια όργανα), αυστηρές προθεσμίες και διαφορετική υποστήριξη από κρατικούς φορείς (για παράδειγμα όσον αφορά στις συνθήκες διαβίωσης κ.λπ.) καθώς εξετάζεται το σχετικό αίτημα και, σε υποθέσεις οικογενειακής επανένωσης, τη συνεργασία των μελών της οικογένειας, ενδεχομένως των δικηγόρων τους και ένα επιπλέον βάρος απόδειξης του οικογενειακού δεσμού με έγγραφα ή άλλα στοιχεία. Η έγκαιρη ενημέρωση των αιτούντων άσυλο για το δικαίωμά τους να αιτηθούν οικογενειακή επανένωση, όπως αυτή προβλέπεται από τον Κανονισμό του Δουβλίνου είναι κρίσιμη, για την τήρηση των σχετικών προθεσμιών, των οποίων η παραβίαση ενέχει τον κίνδυνο απόρριψης του σχετικού αιτήματός τους ως απαράδεκτου.
- **Νομική βοήθεια ενώπιον των Επιτροπών Προσφυγών:** καθώς η διαδικασία είναι, καταρχήν, έγγραφη, η νομική συνδρομή είναι αναγκαία για την υποβολή των απαραίτητων εγγράφων που εκθέτουν τους λόγους για τους οποίους προσβάλλεται η αρνητική απόφαση της Υπηρεσίας Ασύλου και τις ελλείψεις της πρωτοβάθμιας διαδικασίας (υπόμνημα, πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία, ιατρικά έγγραφα κ.λπ.). Παρότι η Υπηρεσία Ασύλου παρέχει δωρεάν νομική συνδρομή ενώπιον των Επιτροπών Προσφυγών, οι υφιστάμενες ανάγκες ουδόλως καλύπτονται, αφού μόλις 23 δικηγόροι έχουν προσληφθεί για τη νομική υποστήριξη 17.633 αιτούντων άσυλο που άσκησαν προσφυγή κατά των αποφάσεων της Υπηρεσίας Ασύλου ¹⁰ από το 2016¹¹.
- **Αίτηση ακύρωσης ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου:** μόνο δικηγόροι έχουν το δικαίωμα παράστασης ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων. Επομένως, και σε αυτό το στάδιο είναι αναγκαία

τους στην εξέταση των αιτημάτων ασύλου.

⁸ Άρθρο 44 Ν. 4375/2016, ΑΙΤΗΜΑ, ON HOLD: Asylum Seekers in Greece-Aspects of the Asylum Procedure, Απρίλιος 2017, σελ. 42, διαθέσιμη σε: <http://aitima.gr/images/pdf/fullreport.pdf> και Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση: «Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων - Ζητήματα διοικητικής διαχείρισης και δικαιωμάτων», Απρίλιος 2017, σελ. 32, διαθέσιμη σε: <https://www.synigoros.gr/?i=human-rights.el.files.434102>.

⁹ ECRE/ELENA, Legal Note on Access to Legal Aid in Europe, Νοέμβριος 2017, σελ. 5, διαθέσιμη σε: <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2017/11/Legal-Note-2.pdf>.

¹⁰ Όπ.π., υποσημ. 9, σελ. 6, υποσημ. 35.

¹¹ [http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2017/12/Greek Asylum Service Statistical Data EN.pdf](http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2017/12/Greek%20Asylum%20Service%20Statistical%20Data%20EN.pdf).

η νομική υποστήριξη τόσο για την προετοιμασία του φακέλου του ενδιαφερόμενου όσο και για την εκπροσώπησή του αλλά και για την καθοδήγησή του στο σύστημα της ελληνικής δικαιοσύνης, που επιπλέον έχει δυσβάστακτο κόστος. Δεν παρέχεται πάντα νομική βοήθεια στις υποθέσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως είναι οι υποθέσεις ασύλου.

- **Κράτηση:** η προσωπική ελευθερία είναι θεμελιώδες δικαίωμα και είναι αναγκαίο να διασφαλίζεται ότι διατάσσεται μόνον ως έσχατο μέτρο. Οι κρατούμενοι θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση τόσο στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου όπως και στη διαδικασία άσκησης προσφυγής κατά της απόφασης που διατάσσει την κράτησή τους και, ενδεχομένως, την απομάκρυνση/απέλασή τους ή επαναπροώθησή τους. Στις περιπτώσεις αυτές, η νομική εκπροσώπηση είναι ουσιαστικής σημασίας γιατί διασφαλίζει τις διαδικαστικές εγγυήσεις των κρατούμενων και το δικαίωμά τους να εκπροσωπούνται ενώπιον των αρμόδιων αρχών.¹²
- **Αστική Κατάσταση – Ληξιαρχικές πράξεις** είναι διάφορες οι ελλείψεις και τα κενά σε αυτή τη μορφή παροχής βοήθειας στους πρόσφυγες (όπως είναι για παράδειγμα το δικαίωμα σε διερμηνέα). Για την καταχώρηση των νεογέννητων, η νομική συνδρομή θα συνέβαλε στη συλλογή των ορθών στοιχείων, που απαιτούνται για τη σύνταξη της ληξιαρχικής πράξης γέννησης (για παράδειγμα, ονόματα γονέων και αστική κατάσταση).
- **Κοινωνικές παροχές:** δίχως νομική υποστήριξη η πρόσβαση στην υγεία, στην κοινωνική ασφάλιση, στα επιδόματα κοινωνικής πρόνοιας είναι προβληματική. Το εφαρμοστέο δίκαιο δεν είναι επαρκώς κωδικοποιημένο και βασίζεται κατά κύριο λόγο σε σωρεία εγκυκλίων που δεν περιγράφουν πάντα με σαφήνεια τις σχετικές διαδικασίες.
- **Πρόσβαση στη δικαιοσύνη:**
 - **Αστικά δικαστήρια:** οι αιτούντες άσυλο συχνά δεν πληρούν τις τυπικές προϋποθέσεις που προβλέπει η εθνική νομοθεσία ώστε να εκπροσωπηθούν δωρεάν από δικηγόρο (για παράδειγμα, αδυνατούν να προσκομίζουν φορολογική δήλωση για να αποδείξουν ότι είναι άποροι). Η νομική βοήθεια είναι επιθυμητή σε πολλές υποθέσεις, ιδιαίτερα της για το διορισμό επιτρόπου και τη διόρθωση των ληξιαρχικών πράξεων γέννησης .
 - **Ποινικά δικαστήρια:** παρότι η ελληνική νομοθεσία προβλέπει δωρεάν νομική συνδρομή, στην πράξη τα δικαστήρια διορίζουν δικηγόρους μόνο για πολύ σοβαρά εγκλήματα (κακουργήματα). Πολλοί είναι οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες που στερούνται νομική συνδρομή στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και κάποιες φορές υπηρεσίες διερμηνείας.
- **Το δικαίωμα στη στέγαση και στις συνθήκες υποδοχής και δικαίωμα νομικής συνδρομής¹³.**
 - Οι απάνθρωπες συνθήκες υποδοχής στα κέντρα κράτησης αλλά και στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), καθώς και στα ανοικτά κέντρα φιλοξενίας των προσφύγων έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στη δυνατότητα των ενδιαφερομένων να στηρίξουν το αίτημά τους και να επικοινωνήσουν κατάλληλα με το δικηγόρο τους.

¹² Για τα κενά που εντοπίστηκαν το 2016 στην παροχή νομικής συνδρομής και διερμηνείας, βλέπε, Επιτροπή της Πρόληψης κατά των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης: Report to the Greek Government on the visits to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 13 to 18 April and 19 to 25 July 2016, 26 Σεπτεμβρίου 2017, σελ. 17 – 19, 24 και 29, διαθέσιμη στο: <https://rm.coe.int/pdf/168074f85d>, και “Μετάβαση στην πλήρη ανάληψη της ανθρωπιστικής δράσης από το ελληνικό κράτος: Προτάσεις για πιο δίκαιες και ανθρώπινες πολιτικές”, Δεκέμβριος 2017, διαθέσιμη στο: <http://www.solidaritynow.org/wp-content/uploads/2017/12/joint-NGO-roadmap-GR-12.12.2017.pdf>.

¹³ Council of Europe, Parliamentary Assembly, Refugees at risk in Greece, 20.6.2016 (https://www.ecoi.net/file_upload/1226_1466498541_document-1.pdf), Human rights implications of the European response to transit migration across the Mediterranean, 12.6.2017 and 20.6.2017 (<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23777&lang=en>) και όπ.π. υποσημ. 4 σελ. 8 και 9 για τις απάνθρωπες και ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Στην ελληνική κυβέρνηση:

- να εξασφαλίσει ότι παρέχεται επαρκής νομική βοήθεια σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ασύλου από το ελληνικό κράτος ή από τους οριζόμενους από αυτό φορείς παροχής νομικής βοήθειας που έχουν την κατάλληλη τεχνογνωσία και απασχολούν εξειδικευμένο προσωπικό
- σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, να αυξήσει το ανθρώπινο δυναμικό που παρέχει νομική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων των δικηγόρων που έχουν προσληφθεί για το σκοπό αυτόν από την Υπηρεσία Ασύλου, και να παρέχει περαιτέρω στήριξη με υπηρεσίες διερμηνείας ώστε να ανταποκριθεί στις ανάγκες.
- να απλοποιήσει τις διαδικασίες ορισμού δικηγόρων ενώπιον των αστικών, ποινικών και διοικητικών δικαστηρίων.
- να απλοποιήσει τις διαδικασίες και να κωδικοποιήσει τις διατάξεις που ρυθμίζουν τις κοινωνικές παροχές που προβλέπονται για τους αιτούντες άσυλο και τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και να παρέχει πληροφορίες στις μητρικές τους γλώσσες.
- να δημοσιεύσει τους Πρότυπους Κανόνες Λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου και της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης.
- να εξασφαλίσει υπηρεσίες μετάφρασης σε όλα τα σχετικά στάδια ενώπιον των διοικητικών αρχών και δικαστηρίων.
- να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη στέγαση των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων σε αξιοπρεπείς συνθήκες.

Στα ευρωπαϊκά όργανα/στους ευρωπαϊκούς θεσμούς:

- να υποστηρίξουν την ελληνική κυβέρνηση να εξασφαλίσει ένα βιώσιμο εθνικό σύστημα δωρεάν νομικής συνδρομής μέσω πρόσθετης χρηματοδότησης (οι κύκλοι χρηματοδότησης των ανθρωπιστικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων είναι βραχυπρόθεσμοι και δεν εγγυώνται τη συνέχεια, ενώ οι διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες μπορούν να διαρκέσουν αρκετά χρόνια), λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη τις δυσκολίες προσήκουσας πρόσβασης των αιτούντων άσυλο στο υφιστάμενο κρατικό σύστημα παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας (όπως για παράδειγμα τη μη εφαρμογή της νομοθεσίας για παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος, εν προκειμένω στους πρόσφυγες).

23 Ιανουαρίου 2018

